תצא ג

א. כתב הרמב"ם בהל' גירושין: „לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, ולא תהי' יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה". וחזר ושנה דין זה בהל' איסורי ביאה[2], וז"ל: אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה שנאמר[3] אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך, ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים מותר.

ולכאורה יש לעיין, אמאי הוצרך הרמב"ם להביא הדין בב' המקומות — בהל' גירושין ובהל' איסורי ביאה[4]?

גם צ"ל השינויים בין ב' המקומות: בהל' גירושין, הביא גם הדין „ולא תהי' יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה" — שלא כתבו בהל' איסו"ב; ובהל' איסו"ר ביאה — א) הביא מקור לזה מהפסוק „אל תחרוש גו"', ב) הוסיף אופן שלא חל איסור זה — „ואם הודיעה בתחלה .. מותר".

והנה מקור דינים אלו הוא בב' סוגיות בש"ס (כמובא בנ"כ): במס' יבמות[5] הובאה ברייתא דר"א בן יעקב „לא ישא אדם אשתו (אשה[6]) ודעתו לגרשה משום שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך"; ובמס' גיטין[7]: א"ל ר' משרשיא לרבא אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו מהו קרי עלי' אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך.

ומזה שבגמ' הובא הפסוק „אל תחרוש גו"' הן על הדין ד„לא ישא כו' ודעתו לגרשה" והן על הדין ד„לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו כו"' מוכח, שגם הדין השני מקורו בפסוק זה. וא"כ צ"ל, למה הביא הרמב"ם פסוק זה רק בהל' איסו"ב לראי' על הדין הראשון (לא ישא כו') ולא בהל' גירושין (ששם הביא את ב' הדינים הנ"ל)?

ב. וי"ל בכל זה: ידוע שאין דרכו של הרמב"ם בס' היד להביא המקורות בכתוב (שהובאו בגמרא כו') להדינים שכותב באמצע ההלכות והפרקים, אלא כאשר המקור נוגע להגדרת (וכיו"ב)

---

1) פ"י הכ"א.

2) פכ"א הכ"ח.

3) משלי ג, כט.

4) גם בטושו"ע הובא הדין באה"ע ב"פ: בהל' פו"ר ס"ב סיו"ד ובריש הל' גיטין סקי"ט, אבל כן מצינו כמ"פ בטושו"ע שהובאו דינים יותר מפ"א. משא"כ הרמב"ם שלכאורה פחות רגיל בזה

אף שכמה דינים (כללים) חוזר עליהם כמה פעמים, ואפילו בפרקים סמוכים זל"ז (כגון שהולכין אחר מנהג המדינה)

ובפרט שביד הכלל „שדרך הרמב"ם לפרש דבריו במקום אחד בס' היד ובמקום אחד סותם דבריו וסומך .. על מ"ש כבר במקום אחר הקודם לזה" (יד מלאכי כללי הרמב"ם כו' אות ו').

ונת' במ"א (ראה לקו"ש חט"ו ס"ע 373 ואילך) טעם החילוק, כי השו"ע כשמו כן הוא דינים ערוכים לידע איך לעשות המצות בזמן חיובם ומתאים שיבא הדין יותר מפ"א: משא"כ ספר היד שענינו (כמ"ש בהקדמתו) „ויודע ממנו תושבע"פ כולה", ידיעת (דיני) התורה, וכאשר נכתב במקום א' („הקודם לזה") — כבר ידוע לו. ורגיל ביד לומר „כאשר בארנו" וכיו"ב. ויש להאריך בכ"ז (ובעזרת קונקורדנציא דהיד). ואכ"מ.

5) לז, ב.

6) כן הוא בריי"ף ורא"ש יבמות שם (ובסוף גיטין). וכן גי' המהרש"ל ועוד — הובא עה"ג שם.

7) צ, א.

ההלכה, אף שבמנין המצוות שבתחלתו דייק להביא הכתוב וכן בתחלת ההל' (שמן התורה).

ולכן הביא הכתוב דוקא בהל' איסו"ב, כי שם מתבאר עי"ז המשך ה־הלכה „ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים מותר", שזהו החידוש בהל' איסו"ב, כי היתר זה הוא (לדעת ה־רמב"ם) רק בהדין דתחלת נישואין — „לא ישא . . ודעתו לגרשה", ולא כשכבר „יושבת תחתיו" — וזה נלמד מהפסוק שהביא, וכדלקמן.

והביאור בזה: במ"ש „אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך" (שמו־בן, שכתוב זה מיירי ב„רעה" שמצ"ע היא מותרת ע"פ תורה[8]), יש לברר — מהו עיקר האיסור בזה, שיש לפרשו בב' או־פנים: א) ההדגשה בהאיסור ד„אל תח־רוש גו'" היא — ההנהגה המגונה (ומדה רעה) של האיש החורש רעה, שמרמה את חבירו וחורש עליו רעה כאשר חברו „יושב לבטח אתך"; ב) שהעיקר הוא הצער ובזיון חבירו — שישיבתו „לבטח אתך" היא באופן בזוי (מאחר שחורש עליו רעה).

והנפק"מ מזה להלכה — כאשר ה־„חורש רעה" הודיע לחבירו עד"ז, אלא שחבירו הוא במצב שבכ"ז ממשיך הוא לשבת אתו (מאיזה טעם שהוא): לאופן הא', מכיון שהודיעו מזה, ומעתה אין ישיבתו אתו באופן ד„לבטח", ואין כאן מרמה, הרי אין זו ההנהגה שאסרתה תורה: משא"כ לאופן הב' — לא יצא מכלל איסור בהודעה זו, מאחר שסו"ס (קשה לחבירו לצאת מישיבה זו עם זה שחורש עליו רעה, ו)ה"ה מצטער מזה, ולכן יש בזה משום „אל תחרוש . . רעה גו'".

ועפ"ז יש לומר טעם מחלוקת ה־פוסקים בנדו"ד כאשר „יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה" — אם מהני הודעתו שדעתו לגרשה: י"א שהודעה מהני רק בתחלת הנישואין, ד„אם בתחלה נתרצית להיות אצלו לזמן מוגבל סברה וקבלה אבל כשהודיעה אח"כ לגרשה מה לה לעשות ולבה מצטערת בקרבה וקרינן בי' אל תחרוש על רעך רעה"[9], דס"ל כאופן הב' הנ"ל; אבל לדעת כמה פוסקים[10], „עיקר האיסור[11] שחורש רעה הוא דוקא כש„הוא יושב לבטח", ולכן „אי מודיע לה שדעתו לגרשה שפיר דמי וקרא הכי דייק אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך הא אינו יושב לבטח דהיינו שמודיע לה לית לן בה"[12], וכאופן הא' הנ"ל.

ג. וי"ל, דלדעת הרמב"ם תרווייהו איתנהו בי', היינו שיש ב' דינים באיסור

---

8) דבהנהגה אסורה מצ"ע — ה"ה עובר משום כמה איסורים המפורשים בתורה, אונאת חבירו וכו'.

9) ל' החלקת מחוקק אה"ע ר"ס קיט. וכ"ה בבאר היטב שם סק"ב.

בפרישה אה"ע סי' כה אות ל' (הובא בב"ש רסקי"ט), דאחר הנישואין לא מהני אם מודיע לה. אבל שם הוא מטעם אחר, דהאיסור הוא משום „בני תשע מדות . . בני גרושת הלב". [וראה בב"ש שם, גט פשוט שם אות ג', מל"מ לרמב"ם הל' איסו"ב שם, ועוד — אם הא ד„יושבת . . ומשמשתו" איירי דוקא בבא עליו', או גם כשלא בא עליו'. ואכ"מ].

10) פר"ח שבהערה 12. אופן הא' בח"מ שם. וראה לקמן שם.

11) ראה ט"ז אה"ע שם (סקי"ט) סק"ב.

12) ל' הפר"ח אה"ע שם רסקי"ט (ומסיים: וכ"כ בתשובת הגאונים בסימן קפח). וכ"ה במאירי סוף גיטין. וכ"ה בהשגות הראב"ד שעל הרי"ף סוף גיטין — הובא גם בהגהות רע"א אה"ע שם (מכנה"ג). וכן מפורש בגט פשוט שם אות ד'. וראה יש"ש יבמות פ"ד ס"ו (בדעת הראב"ד הל' איסו"ב פי"א ה"י. ע"ש).

הנ"ל (דין אחד מצד הנהגת האדם ודין שני מצד צער רעהו), ומקורם בב' סוגיות הש"ס:

ביבמות (בהברייתא דראב"י) „לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה משום שנאמר אל תחרוש גו'", קאי בדין האיסור מצד הגנאי של החורש רעה, שזוהי פשטות תוכן הכתוב – עשיית רעה לחבירו במצב שחברו „יושב לבטח אתך", ואיסור זה חל (להרמב"ם) דוקא כאשר הישיבה עם רעהו באה מלכתחילה באופן שחורש רעה, והיינו שזוהי כוונתו בתחלת הנישואין – ע"מ לגרשה לאח"ז;

משא"כ במס' גיטין מחדש רבא, שגם „אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו", אין זו הנהגה מתאימה ע"פ הכתוב „אל תחרוש גו'", אמנם זה אינו (כ"כ) מצד גנות ההנהגה של זה החורש רעה, כ"א מפני שישיבתו של רעהו אתו „לבטח" היא מצב בזוי ומצער, מאחר שחורש עליו רעה, וכנ"ל.

[אלא שאין זה פשטות תוכן הכתוב, ולכן דייק בלשונו ולא אמר „אסור משום אל תחרוש גו'" וכיו"ב, כ"א „קרי עליו אל תחרוש גו'" – שגם על זה יכול אדם לקרות הכתוב „אל תחרוש גו'"].

ומובן שמצד דין זה ד„אל תחרוש", דהיינו איסור גרימת הצער לרעהו, אינה מועילה הודעה בתחלה כשישבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה. וכנ"ל.

והם הם שתי ההלכות ברמב"ם: בהל' גירושין מביא דינו של רבא (שבמס' גיטין) ד„לא תהי' יושבת תחתיו כו'" מחמת גרימת צער לחבירו; ואילו בהל' איסורי ביאה מביא (מברייתא דראב"י) האיסור לישא אשה ודעתו לגרשה. ולכן הוצרך להביא כאן הכתוב „אל תחרוש גו'", ולא כתב גם הדין ד„לא תהי' יושבת . . ודעתו לגרשה" – כי כוונתו כאן היא להגדרת ההלכה והחידוש דין שבזה, אשר דין זה איסורו הוא משום „אל תחרוש" (ולא מטעם גרימת צער כו') ולכן – „אם[13] הודיעה בתחלה[14] . . מותר"[15].

אבל עדיין אינו מיושב לגמרי, כי מפשטות ל' הרמב"ם בהל' איסו"ב „אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה שנאמר כו' ואם כו'", משמע דבא להודיע לא רק הגדרת ההלכה שכבר כתבה בהל' גירושין (והאופן שמותר), אלא גם (ובעיקר) גוף האיסור.

גם: לפי הנ"ל דב' ההלכות חלוקות בגדרם – הו"ל להביא האיסור ד„לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה" רק בהל' איסו"ב, ביחד עם (המקור מהכתוב ו)ההיתר, ובהל' גירושין הו"ל להביא רק

---

13) וכבר שקו"ט במקורו דהרמב"ם ובתירוץ קושית הב"י אה"ע ס"ב על דברי הטור שם, שתלה הדין ד„אם הודיעה תחלה כו'" בהרמב"ם – „דהרי מבואר הוא בפרק החולץ" (ראה ב"ח ודרישה שם. גט פשוט שם אות ב'. מל"מ הל' איסו"ב שם. ועוד).

14) הדין דאם הודיעה שנושאה לימים מותר, הובא גם בסמ"ג ל"ת קכו. רבינו ירוחם נתיב כג ח"ב בשם הרמ"ה („ואם התנה מותר"). מאירי יבמות שם. ארחות חיים (להר' אהרן מלוניל) ח"ב ביאות אסורות סכ"ה וכל בו סו"ס עה (ע"ש). ועוד. וראה במקומות שבהערה הקודמת.

15) ומה שהרמב"ם הוצרך להודיע בפירוש אף שלכאורה מובן הוא מעצמו [וראה מל"מ שם ד"ה ומ"מ דברי הטור, דגם להרי"ף והרא"ש שלא הביאו ההיתר דמודיעה, שרי כאשר מודיעה „ומה שלא הביאו הנהו עובדי דרב ור"נ הוא משום דטעמא דאיסורא הוי משום אל תחרוש . . וממילא נפקא דאם הודיעה שרי שהרי אינה יושבת לבטח עמו כו'"], כי בספר הלכות צריך לומר ההיתר באופן ברור. והרי לפי הנ"ל ה"ז מפורש בש"ס (ביבמות שם בעובדא דרב ור"נ). וראה בהנסמן לעיל הערה 13.

הדין (דמס' גיטין) ד„אם יושבת תחתיו כו'"?

ד. ויובן בהקדם דיוק בשינוי לשון הרמב"ם בין הל' גירושין והל' איסו"ב, דבהל' גירושין כתב „לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה", ובהל' איסו"ב כתב „אסור[16] לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה"[17].

ומסתבר לומר, דלדעת הרמב"ם יש כאן ב' דינים שונים, דין בהל' אישות וגירושין, ודין באופן ההנהגה בין איש לאשתו, והוא (בהל' איסו"ב) מהכתוב „אל תחרוש גו'".

וההסברה בזה:

מהות וגדר נישואין דאיש ואשה (כד-בע') הוא — בל' הכתוב[18] „ודבק באשתו והיו לבשר אחד", קנין ודבקות תמידי, בלי שום פרט המוליך וגורם להפסק [וענין הגירושין הוא דבר שמתחדש אחר הקידושין והנישואין, שמחליש וסותר ועד שכורת הקשר („דבק") הזה].

אבל כאשר קנין ותוכן הנישואין הוא באופן שיש בו פרט היפך של „ודבק", הן בתחלת הנישואין[19] או לאחר זמן, הרי זה חסרון בעצם הנישואין[20].

וזהו תוכן ההלכה שבהל' גירושין „לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה ולא תהי' יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו ל-גרשה", היינו דאף שאין בזה איסור, מ"מ אין זה ענין „נישואין" לאמיתתו ע"פ תורה, ולכן „לא ישא אדם כו' ולא תהי' יושבת כו' ודעתו לגרשה".

ולכן ממשיך הרמב"ם באותה ההלכה „ולא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא א"כ מצא בה ערות דבר שנא' כו' ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה", כי תוכן דינים אלו אחד הוא: גדר ענין הנישואין מצד עצמן — „ודבק", שאינו נותן מקום להפכו (פירוד) כלל[21].

אמנם ישנו דין נוסף — ד„אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך", והוא איסור בהנהגות בני אדם זל"ז, וכן בהנהגת איש ואשה — ד„אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה". ולכן כתב הרמב"ם דין זה בהל' איסו"ב, בפרק שבו מבאר גדרי הנהגות איש ואשה זל"ז, ביניהם (וכן כלפי בניהם וכו').

ה. וי"ל, שמקורו של הרמב"ם הוא מב' המימרות הנ"ל שבש"ס — הברייתא דראב"י במס' יבמות והאיבעי' דר' משרשיא (ומענה רבא ע"ז) במס' גיטין:

במס' יבמות בא מאמר ראב"י בהמשך לכמה מאמרים ע"ד איסורי חתנות (מצד חששות ותקלות שיכולים לבוא מזה) —

---

16) לשון „אסור" מובא גם בסמ"ג. ובא"ח וכל בו שם „אסור לאדם להשהות עם אשתו ודעתו לגרשה אם לא כו'". ולהעיר מהשינוי בלבוש אה"ע סקי"ט: בס"ג כתב לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה שהוא מטעה אותה כו', ובס"ד כ' „ואם נשאה סתם והיא משמשתו . . והוא יש בדעתו לגרשה עובר על לאו . . לא תחרוש כו'".

17) וראה גט פשוט שם סוף אות ו.

18) בראשית ב, כד.

19) להעיר מרמב"ם הל' גירושין פ"ג ה"ו: אמר לסופר כתוב גט לפלונית . . לכשאשאנה אגרשנה בו . . אינו גט מפני שלא היתה בת גירושין ממנו כשנכתב גט זה — ראה צפע"נ לרמב"ם שם.

20) להעיר מט"ז שם סק"א, דודאי מיירי (אפילו) שלא גירשה אח"כ ואפ"ה איסורא איכא בשעת נישואין להיות דעתו כן.

21) להעיר מסתימת ל' הרמב"ם „ולא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא א"כ מצא בה ערות דבר שנא' כי מצא בה ערות דבר", ואינו מפרט או ערוה או דבר כדעת ב"ה שם (וראה ב"ש אה"ע שם סק"ב ואילך. ט"ז שם סק"ג). וי"ל כי אין כוונתו כ"כ לגדר האיסור שבזה אלא — דאינו מתאים מצד גדר ענין הנישואין והגירושין. וראה גט פשוט שם אות ה'. מל"מ לרמב"ם שם.

ודינים אלו כן הביא הרמב"ם בהל' של־אח"ז בהל' איסו"ב שם[22] — ובהמשך לזה בא המאמר בנוגע לאיסור כלפי אשתו ד"לא ישא אדם אשתו (אשה) ודעתו לגרשה משום שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך";

אבל בגיטין הוא בהמשך הסוגיא והשקו"ט בביאור המחלוקת דב"ש ב"ה ור"ע מתי מותר לגרש דילפינן מהכתו־בים בפ' גירושין[23] "והי' אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר"; וב־המשך לתשובת רבא לשאלת ר"פ "לא מצא בה ערוה ולא דבר מהו" — "מדגלי רחמנא גבי אונס[24] לא יוכל לשלחה כל ימיו כו' התם הוא דגלי רחמנא אבל הכא מאי דעבד עבד" (ואח"כ ממשיך (ב־ברייתא דר"מ) כמה דעות (מדות) בקשר איש ואשה — בשייכות לגירושין).

ולכאו' מה שייך בתוך סוגיא זו — שתוכנה: מתי מותר לגרש, ואם הגירו־שין מהני — שאלת רב משרשיא לרבא "אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ו־משמשתו מהו" (יש עונש בדבר או לא[25])? ועוד: הרי מפורש בברייתא דראב"י ד־לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה משום אל תחרוש גו', ומאי מספקא לי' לרב משרשיא[26]?

ומזה הוכיח[27] הרמב"ם, דשאלת רב משרשיא היא אם זהו מעצם פרשת נישואין (וגירושין), ולא רק איסור פרטי מטעם "אל תחרוש גו'":

ותשובת רבא "קרי עלי' אל תחרוש גו'" — אין כוונתו דאסור מצד "אל תחרוש" (כי אז הול"ל "לא תהי' יושבת . . משום אל תחרוש", או "אסור משום אל תחרוש" וכיו"ב), כ"א — דפסוק זה הוי גילוי מילתא שאין אלו נישואין כדבעי, כי בנישואין כאלו "קרי עלי' אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך":

ונמצא דהחילוק בין ברייתא דראב"י ביבמות ומאמר רבא בגיטין הוא: ביבמות בא הכתוב "אל תחרוש על רעך רעה גו'" כמקור הדין ד"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה", ובגיטין הרי זה גילוי מלתא בגדרן של נישואין ע"פ תורה, שכל זמן הנישואין ה"ודבק באשתו" הוא בשלימות בלי פרט של הפסק כו'.

ועפ"ז מובן גם הטעם שלא הביא הרמב"ם בהל' גירושין הא ד"אם הודיעה בתחלה כו' מותר" — כי ההיתר ב"הודיעה" הוא רק כלפי האיסור ד"אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך", אבל אין זה נוגע ומשנה בשייכות להחסרון בגוף גדר נישואין (וגירושין)[28], כי גם כאשר מודיעה שדעתו לגרשה, הרי זה גורע בגוף ענין הנישואין (וה־גירושין)[29].

---

22) הכ"ט.

23) פרשתנו כד, א.

24) שם כב, כט.

25) פרש"י גיטין שם.

26) ראה יש"ש שם. ט"ז סק"ב. פר"ח שם סק"א. גט פשוט שם אות ד'. עיון יעקב לע"י שם. ועוד.

27) להעיר שברי"ף גיטין שם, לאחר הסיום "מכלל דהכא מאי דעבד עבד" ולפני שאלת רב משרשיא לרבא — הוסיף "ש"מ דהיכא דלא מצא בה לא דבר ולא ערוה לכתחלה לא יגרש".

28) אבל אין בזה איסור כ"א שאי"ז נישואין בשלימות, ולכן הותר זה כאשר מתכוונים ליר"ש שיהי' פת בסלם ולא יתאוו כו' כמו רב ור"נ ביבמות שם — ראה גט פשוט שם אות ב' בסופו.

29) ע"פ כהנ"ל יומתק ביותר מה שהביא הרמב"ם בהל' איסו"ב "ואם הודיעה כו' מותר" — אף שלכאו' מובן הוא מעצמו מגדר האיסור (כנ"ל הערה 15 ממל"מ), כי מצד גדר הנישואין אין לזה מקום (אלא שהאיסור ד"אל תחרוש גו'" בטל).

ו. וי"ל בפנימיות הענינים:

איש ואשה בכל פרטיהם למטה, הם בדוגמת (ובאו ונשתלשלו מ)"איש ואשה" – זה הקב"ה (איש) ובני ישראל (אשה), כמבואר בארוכה בשה"ש ובמדרז"ל.

וכן הוא בנוגע לנדו"ד – נישואי (וגירושי) איש ואשה, הרי זה בא ומסתעף מהנישואין, כביכול, שבין הקב"ה וכנס"י. וכנוסח הברכה שאומרים בהאירוסין דכאו"א מישראל "מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקדושין". והיינו שחתונתם (קידושין ונישואין) של כאו"א מישראל, הרי זה פרט, כביכול, ממקדש עמו ישראל, מ"נישואין" הכלליים שבין הקב"ה ועמו (כנס"י).

ועפ"ז יומתק ביותר מה שמגדרי הנישואין הוא – שהם בקשר נצחי[30], לפי שנשואי הקב"ה וכנס"י, וכמ"ש[31] ביום חתונתו (של הקב"ה עם בנ"י) זה מ"ת, הוא קשר נצחי (שא"א להיות בזה[32] הפסק ח"ו).

ז. אמנם, ע"פ משנת"ל בגדר האיסור ד"לישא אשה ודעתו לגרשה" – שזהו (לא רק הנהגה מגונה מצד האיש, אלא) חסרון בעצם הנישואין – צריך ביאור בנישואי הקב"ה וכנס"י:

ידוע, שכללות ענין הגלות הוא בדוגמת ענין הגירושין[33], וכדאיתא במדרש "דנתי אותם בגירושין"[34]. וכדאיתא בגמרא[35] "תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא כו' אשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום"; ומכיון שהקב"ה ידע שיהי' ענין הגלות – הרי נמצא שיש בזה, כביכול, משום "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה"?

בפשטות י"ל שאין שייך לומר בזה ש"דעתו לגרשה", כי כל ענין הגלות הוא רק תוצאה מהנהגת ישראל, ויש בזה בחירה חפשית בשלימות, ורק "מפני חטאינו (שלנו) גלינו מארצנו", ולולא החטאים שלנו לא היו כלל הגירושין.

[ואף שמפורש בתורה[36] "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם וגו' והפיץ ה' אתכם בעמים גו'", שנאמר בלשון ודאי (שכן יהי' בפועל), והרי התורה קדמה לעולם[37], ונמצא דכבר בעת מ"ת הי' כביכול "בדעתו לגרשה" לאחר זמן (כאשר "נושנתם בארץ גו'") –

אין זו שאלה, כי (א) פסוקים אלו נאמרו לאחר מ"ת, בשנת הארבעים, וכל זמן שלא נתגלה בדיבורו של הקב"ה[38], עדיין יכול להיות בזה שינוי; וגם (ב) אפילו אם נאמר שנחשבים כ"דיבור", ואפילו לאחרי שנאמרו בפועל, הרי כתב הרמב"ם[39] בנוגע לדברי פורענות שה־נביא אומר "אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו . . שהקב"ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם"].

אבל עדיין אינו מיושב כל צרכו, כי מאחר שסו"ס ידע הקב"ה בעת מ"ת

30) אלא שאפשר (ולפעמים) מתחדש קנין חדש "גט ומיתת הבעל" (ריש קידושין).

31) תענית כו, ב (במשנה). וראה במדב"ר פי"ב, ח (בסופו).

32) משא"כ בקשר הנעשה ע"י בנ"א.

33) וראה מהר"ם שי"ף בסוף מס' גיטין.

34) ב"ר פי"ט, ט. פתיחתא דאיכ"ר ד (וש"נ). וראה יפ"ת השלם ונזר הקדש לב"ר שם. מהר"ם שי"ף שם. וראה ירמי' ג, ח: שלחתי' ואתן את ספר כריתותי' אלי'.

35) סנהדרין קה, א. וראה בכ"ז לקו"ש ח"ט ע' 146 ואילך. וש"נ.

36) ואתחנן ד, כה ואילך (הקריאה דת"ב).

37) ראה פסחים נד, א. ב"ר פ"א, ד. וש"נ.

38) ראה מדרש תהלים ט, א. תו"ח תולדות יג, ג ואילך. ועוד.

39) הל' יסוה"ת פ"י ה"ד.

שיהי' ענין הגלות, א"כ גם את"ל שאי"ז בגדר של „דעתו (ורצונו) לגרשה" – כי ניתנה הבחירה לאדם להתנהג באופן שלא יהי' גלות (וזהו רצונו של הקב"ה) – מ"מ, הרי סו"ס לא נעשו הנישואין (מצדו יתברך) באופן של קשר של קיימא, קשר נצחי – ונמצא שיש חסרון ח"ו בנישואי הקב"ה וישראל?

ח. והביאור בזה:

בגמ' שם[35] ממשיך שהקב"ה משיב לכנסת ישראל „אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי", היינו שלא הי' גירושין („ספר כריתות").

ועכצ"ל, דזה שאיתא בגמ' שם לפנ"ז „תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל כו' אשה שגרשה בעלה כו'", ה"ז מפני שגלות הו"ע של גירושין (רק) מצד כנסת ישראל, שבזמן הגלות אין בנ"י מרגישים קירובו של הקב"ה אליהם, ולכן טוענים שזהו מצב של „אשה שגרשה בעלה";

אבל האמת הוא, שגם בזמן הגלות לא נפסקו ח"ו הנישואין בין הקב"ה וכנס"י (אלא שלא נראים באופן גלוי).

ואדרבה, כל הכוונה של ההסתר פנים דזמן הגלות, „ואנכי הסתר אסתיר פני גו'"[40], היא רק כדי שיהי' „ובקשתם משם את ה"א ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך . . ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו"[41], שעי"ז מתגלה קשר „ודבק" עמוק יותר, שגם בהיות בנ"י נפוצים בעמים, הם אשתו של הקב"ה ודבוקים עמו.

ועל ידי שבנ"י מתנהגים כ„אשה כשרה" ומראים דביקותם בה' (בקיום התומ"צ) הרי, מדה כנגד מדה, גם הנהגת הקב"ה עם ישראל היא באופן כזה, ש־ (אפילו) כל העמים רואים שאין גירושין בין הקב"ה ובנ"י, ורואים בעליל שמירת והשגחת הקב"ה על ישראל, והוא יתברך ממלא את כל צרכיהם (שארה כסותה ועונתה[42]) באופן שגם בסוף) זמן הגלות ישנו „רב טוב לבית ישראל"[43] כפשוטו,

והולכים תיכף ומיד אל הגאולה האמיתית והשלימה, שאז תהי' בגלוי שלימות הנישואין בין הקב"ה וכנס"י „והי' ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי"[44], בביאת משיח צדקנו בעגלא דידן ממש.

(משיחות ש"פ קרח תשמ"ה, ל"ג בעומר תשמ"ו)

---

40) וילך לא, יח.

41) ואתחנן שם, כט ואילך.

42) משפטים כא, יו"ד. וצריך ליזהר מאד כו' שלא לצערה כו' ויהא זהיר בכבודה (שו"ע אדה"ז הל' אונאה בסופן).

43) ישעי' סג, ז – הפטרה האחרונה ד„שבעה דנחמתא".

44) הושע ב, יח. וראה שמו"ר ספט"ו „העולם הזה אירוסין . . לימות המשיח יהיו נישואין".